

De opgaande lijn

Voor het eerst sinds de tweede olieprijschok in 1979 is er een jaar verstreken waarin de economische ontwikkeling in de OECD niet tegen maar mee is gevallen. Drie jaar lang volgde de ene tegenslag na de andere – de economische groei viel jaar in jaar uit lager uit dan verwacht, de inflatie hoger, het internationale rentepeil brak historische records, de wereld balanceerde langs de afgrond van een internationale schuldencrisis, de werkloosheid nam overal sterk toe en de groei van de wereldhandel stagneerde – maar in 1983 pakte het allemaal gunstiger uit dan was verwacht. In plaats van een economische groei van 1½% zoals de OECD had voorspeld, werd het 2¼%, de inflatie bleef beperkt tot 5½% in plaats van 6¾%, de werkloosheid steeg minder dan voorzien en ook de wereldhandel ontwikkelde zich gunstiger dan men had voorspeld 1). Het conjuncturele herstel waarop zo lang was gehoopt, brak in 1983 eindelijk door – eerst en vooral in de Verenigde Staten, maar later, en in mindere mate, toch ook in Japan en Europa.

En niet alleen in 1983 zelf viel de ontwikkeling in een aantal opzichten mee, ook de vooruitzichten voor 1984 en verder verbeterden aanmerkelijk. Nu in de meeste landen de inflatie is gedaald, men de begrotingstekorten enigszins onder controle begint te krijgen en de winsten van het bedrijfsleven hoger worden, is er een behoorlijke kans dat het conjunctuurherstel verder doorzet. Natuurlijk zijn er nog wolken aan de hemel – de rente is zowel reëel als nominaal nog steeds te hoog, de instabiliteit van de wisselkoersen blijft een bron van zorg, het protectionisme ligt voortdurend op de loer en de schuldenproblematiek is de wereld nog niet uit – maar met wat geluk en wijsheid hoeven zij het beeld niet te overschaduw. Daarom is er internationaal ook een groeiend vertrouwen in de economie ontstaan, wat er op zich zelf al toe kan bijdragen het economische herstel te verduurzamen.

Het is duidelijk dat de huidige conjuncturele opleving geheel voor rekening van de Verenigde Staten komt. Het laatste halfjaar is het bruto nationaal produkt daar met 7½% gegroeid. Aanvankelijk trad vooral de particuliere consumptie als „trekker” op, maar al snel volgden ook de investeringen. In Europa was er van een zelfstandig conjunctuurherstel geen sprake. Daar ontwikkelde de binnenlandse vraag zich uitermate zwak, mede als gevolg van het restrictieve beleid dat alom werd gevoerd. Dat Europa enigszins van het conjuncturele herstel kon meeprofiteren, was voornamelijk te danken aan de sterke stijging van de export naar de Verenigde Staten, die bijzonder werd vergemakkelijkt door de „vervloekte hoge dollar”.

Zo had Europa toch nog een voordeel van de hoge dollarcoers, waarover de Europese regeringsleiders zich nog niet zo lang geleden zo kwaad hebben gemaakt omdat de rente er door omhoog wordt gejaagd. Maar het is misschien alleen een voordeel voor de korte termijn. De OECD is althans van mening dat op langere termijn het herstel, zowel binnen de VS als daarbuiten, meer gediend is met een goedkopere dollar en een lagere rente. Daardoor kan de prille opleving worden geconsolideerd.

De hoge dollarkoers is een uitvloeisel van de onevenwichtigheden in de Amerikaanse economie op het gebied van de begroting en de lopende rekening van de betalingsbalans. Simpel gezegd hebben de begrotingstekorten in de VS de rente omhoog gedreven; de hoge rente heeft vervolgens enorm veel buitenlands kapitaal aangetrokken; daardoor is de dollar veel duurder geworden dan uit een oogpunt van de grote betalingsbalanstekorten gerechtvaardigd zou zijn. Deze situatie bergt verschillende gevaren in zich. In de eerste plaats is al genoemd dat de hoge rente een duurzaam internationaal herstel in de weg kan staan. In de tweede plaats leidt de dure dollar tot wrevel bij Amerikaanse exporteurs en producenten

die op de binnenlandse markt last ondervinden van de goedkope import. Zij vragen om (protectionistische) tegenmaatregelen waardoor het toch al niet al te beste internationale handelsklimaat verder kan worden verstoord. In de derde plaats is er het risico van een snelle koersval van de dollar, zoudra de buitenlandse beleggers om een of andere reden hun vertrouwen in de Amerikaanse economie verliezen en hun dollardeposito's terugtrekken. En als de dollar valt, kan hij hard vallen; wisselkoersfluctuaties plegen zich nu eenmaal niet erg geleidelijk te voltrekken. De internationale handel krijgt dan een klap en de inflatie kan in de VS weer de kop opsteken waardoor de groei wordt ondermijnd. Het beste zou volgens de OECD een vermindering van het Amerikaanse begrotingstekort zijn, maar iedereen beseft dat de kans daarop in een verkiezingsjaar niet erg groot is.

In Nederland hebben we tot nu toe nog niet erg veel van het conjunctuurherstel gemerkt. Toch zijn de vooruitzichten ook in ons land duidelijk positiever geworden dan in september jl. in de *Macro Economische Verkenning 1984* is voorspeld. De jongste cijfers wijzen er op dat in elk geval de particuliere consumptie en de export hoger uitkomen dan geraamd. Ook de verschillende conjunctuurindicatoren laten een duidelijke stijging zien. Het meest spectaculair is natuurlijk de koersstijging die in 1983 op de Amsterdamse effectenbeurs is gerealiseerd: als die een goede indicatie geeft van het conjunctuurverloop staat het bedrijfsleven zelfs een uitstekend 1984 te wachten! Maar ook de „index van het consumentenvertrouwen” is in 1983 meer dan tien punten gestegen. De ERBO-enquête 1983 van de Vereniging van Kamers van Koophandel onder het Nederlandse bedrijfsleven wijst eveneens op een „duidelijke ommekeer in de negatieve ontwikkeling” 2). Vooral de „conjunctuurstuwende” bedrijven hebben het in 1983 beter gedaan. Ook zijn in het afgelopen jaar in vele sectoren de rendementen gestegen. Dit doet de kansen op investeringsherstel zeker toenemen.

In de sfeer van de inkomens en de werkgelegenheid zal het beeld in 1984 vermoedelijk nog in mineur blijven. De prioriteit is gelegd bij lastenverlichting voor het bedrijfsleven en sanering van de publieke financiën. Dat laat voor de particuliere inkomens en bestedingen in 1984 niet veel ruimte over. Het kabinet lijkt vastbesloten zich door de ontluikende conjunctuur niet van zijn pad te laten afbrengen. Nederland moet voorlopig nog blijven inleveren. Daarom blijft men ook nogal zorgelijk doen over het conjunctuurherstel. De gezichten dienen in de plooi te blijven omdat in 1984 nog enkele „majeure” slagen moeten worden binnengehaald op het matigings- en bezuinigingsfront (denk aan de stelselherziening van de sociale zekerheid).

Hoewel er in de directe sfeer van het loonzakje en de werkgelegenheid dus nog niet veel van een verbetering te merken zal zijn, is er toch reden tot optimisme. Op een aantal fronten heeft zich in de tweede helft van 1983 een fundamentele wending ten goede voltrokken, die zich in 1984 kan voortzetten. Er is geen reden om aan te nemen dat Nederland in het internationale conjunctuurherstel niet zou kunnen meekomen. Al moeten we er onmiddellijk aan toevoegen: er is nog een lange weg te gaan.

L. van der Geest

1) OECD, *Economic outlook*, nr. 34, Parijs, december 1983.

2) ERBO-enquête 1983, *Het bedrijfsleven in Nederland 1983*, Vereniging van Kamers van Koophandel en Fabrieken in Nederland, 1983.